

AKO
SA V NÁS
ZAČÍNA
KREŠŤANSKÝ
ŽIVOT?

Miron Kerul'-Kmec st.

Miron Keruľ-Kmec

Ako sa v nás začína kresťanský život?

Sv. Teofan Zatvornik

Cesta k spáse

2021

© *Miron Kerul'-Kmec*

Ako sa v nás začína kresťanský život?

Vydal: FILOKALIA

Jazyková korektúra

Mgr. Ingrid Lukáčová

Návrh obálky a grafická úprava

Štefan Kerul'-Kmec ml.

Ikona sv. Teofana Zatvornika

Miron Kerul'-Kmec ml.

ISBN 978-80-8233-001-7

DÔLEŽITOSŤ DUCHOVNEJ FORMÁCIE

V súčasnosti narastá počet veriacich, ktorí hľadajú kľúč k autentickému životu s Bohom, ktorý vedie k svätosti. Hľadajú cestu ako napodobniť život veľkých svätých minulosti v tomto svete plnom zmätku, beznádeje a opovrhovania pravdou. Nie je však potrebné vynachádzať niečo nové. Cirkev v minulosti čelila podobným situáciám, a preto je potrebné hľadať návod u tých svätých, ktorí ukázali cestu z týchto kríz a stáli na začiatku vlny duchovnej obnovy.

Medzi tieto veľké osobnosti bezpochyby patrí aj svätý Paisij Veličkovský. Od mladosti študoval dostupné asketické diela svätých otcov, ktoré mu pomáhali formovať jeho duchovný život. Toto hľadanie duchovnej múdrosti nadobudnutej skrze praktickú skúsenosť ho sprevádzalo celý život. Stal sa hľadačom zabudnutých asketických diel, prekladal ich do moderného jazyka, ale predovšetkým sa usiloval osvojiť si rady, ktoré nachádzal vo výrokoch starobylých svätých. Neskôr túto zbierku spisov svätých otcov publikoval pod názvom *Filokalia*, aby tieto duchovné poklady boli dostupné všetkým. Ponúkol však viac, než len preklad diel svätých otcov. Dal príklad, ako ich prakticky využiť pre duchovný život. V jeho životopise čítame, že každý deň zhromažďil bratov, aby im prečítal kúsok textu zo spisu nejakého svätého otca. Prečítaný odsek dôkladne vysvetlil a poukázal na jeho praktickú aplikáciu. Týmto iba obnovil starobylú prax, ktorú spoznal počas štúdia asketických diel.

V liste kňazovi Demetriovi, ktorý ho poprosil o radu na prehĺbenie duchovného života, píše: „V starobylých dobách mnohí svätí otcovia poučali svojich učeníkov z osvietenia Božej milosti bez nejakého štúdia. Ale v súčasnej dobe nám prikazujú, aby sme nepoučovali našich učeníkov podľa vlastnej múdrosti, ale skrze Sväté písmo a učenie svätých mníchov, ktorí poznali tajomstvo a moc Písma skrze Svätého Ducha, a ktorí jeho milosťou predvídali, že v týchto posledných časoch správne učenie a praví učители duchovného života takmer vymiznú.

Títo svätí otcovia, inšpirovaní Svätým Duchom, napísali svoje sväté a duši prospešné učenie pre náš večný úžitok a poučenie, aby nás viedli a utvrdili v ceste, ktorá vedie k spáse. A ak v tejto dobe učitelia mníchov a ich rovnako tak aj ich učenici sa budú držať tohto učenia s pokorou a Božou bázňou, nestratia sa na ceste k spáse a ani tí, ktorí ich poslúchajú.“¹

Znovuobjavovanie múdrosti svätých otcov bolo jednou z charakteristických črt duchovnej obnovy ruskej spoločnosti, ktorej semená zasial svätých Paisij Veličkovský. Ďalšie generácie formované jeho príkladom a učením vytvorili prostredie, v ktorom vyrástli mnohí svätí. Môžeme spomenúť napríklad slávnych starcov Optinského monastiera ako aj svätého Ignáca Brjančaninova a svätého Teofana Zatvornika.

Svätý Paisij Veličkovský je len jedným z mnohých svätých, ktorí obnovením starobylej tradície duchovného života inšpirovali svoje generácie k autentickému prežívaniu kresťanského života. Táto skúsenosť Cirkvi sa stala silným podnetom v čase, keď som hľadal novú víziu pre našu farnosť, ktorá oslavovala sté výročie svojho založenia. Pociťoval som potrebu programu, ktorý by zabezpečoval neustálu duchovnú formáciu. Príklad svätého Paisija Veličkovského viedol k pravidelným formačným stretnutiam, počas ktorých pomaly prechádzame učením svätých a snažíme sa nájsť spôsob, ako uplatniť ich rady v súčasnej dobe. Po rokoch vnímam tento program ako veľmi užitočnú pastoračnú aktivitu, pretože doslova pretransformovala život celej farnosti. Svoju skúsenosť som opísal v publikácii *Zabudnutá cesta: Duchovná obnova po Covid-19 a iných krízach*².

V tejto publikácii sa chcem podeliť s myšlienkami nad dielom svätého Teofana Zatvornika *Cesta k spáse*, ktoré sú mojou prípravou pre

1 *Blessed Paisius Velichkovsky*. St. Herman of Alaska Brotherhood, 1976, s. 148.

2 KERUL-KMEC, Miron: *Zabudnuté cesta. Duchovná obnova po Covid-19 a iných krízach*. Filokalia, 2021. V publikácii rovnako načrtávam viaceré hlavné oblasti duchovného života, na ktoré sa budeme zameriavať v nasledujúcich rokoch.

duchovné sprevádzanie či už jednotlivcov, alebo mladých manželských párov. Nasledovanie učenia tohto svätého umožňuje systematické uvádzanie do umenia duchovného života, otvára stále nové témy na diskusii, odhaľuje dôležité duchovné zákonitosti, ktorých znalosť je nevyhnutná pre zdravý duchovný rast. Viaceré manželské páry zdieľali skúsenosť, že predstavenie učenia svätého Teofana Zatvornika viedlo k pravidelným domácim diskusiám pri „kuchynskom stole“. Tento svätý sa teší obľube z dôvodu, že prvú časť svojho diela, na ktorú sa sústreďuje táto publikácia, venuje začiatku kresťanského života. Začína krstom a priam detailne sa venuje kresťanskej výchove detí. Táto skúsenosť podnietila môjho syna diakona Mirona s manželkou Sarah k nahrávaniu ich spoločných duchovných rozhovorov o učení svätého Teofana Zatvornika. Publikujú ich v angličtine na podcaste *The Life Giving Springs*³. Postupne tak vzniká neoficiálne spoločenstvo mladých rodín, ktoré prechádza rovnakou duchovnou formáciou a jej ovocie je citelne v živote farnosti.

Dúfam, že toto zdieľanie príprav na duchovné sprevádzanie podľa učenia svätého Teofana Zatvornika prinesie podobný úžitok mnohým.

3 The Life Giving Springs: <https://lifegivingspringspodcast.podbean.com/>.

Sv. Teofan Zlatovornik

Cesta k spáse

1. časť

**Ako sa v nás začína
kresťanský život?**

1. KAPITOLA

MANUÁL DUCHOVNEJ PREMENY

Musíme si pre seba vyjasniť, kedy a ako začína skutočný kresťanský život a skúmať, či v sebe máme začiatok tohto života. Ak ho nemáme, musíme sa naučiť, ako ho začať v miere, ktorá závisí od nás.

Ak sa niekto nazýva kresťanom a patrí do Kristovej Cirkvi, to ešte nie je presvedčivým znakom. „Nie každý, kto mi hovorí: ‚Pane, Pane,‘ vojde do nebeského kráľovstva, ale iba ten, kto plní vôľu môjho Otca, ktorý je na nebesiach“ (Mt 7, 21). „Ved' nie všetci, čo sú z Izraela, sú Izrael“ (Rim 9, 6). Človek sa môže považovať za kresťana, ale nemusí ním byť. To vie každý.

Svätý Teofan Zatvornik týmito slovami začína svoje učenie o duchovnom živote, ktoré má názov „Cesta k spáse“. Je autorom mnohých kníh, ktoré sa dotýkajú duchovného života. Je brilantným interpretom starobylej múdrosti kresťanského Východu, pretože si ju neosvojil len štúdiom, ale hlavne osobnou skúsenosťou vnútorného duchovného života. Kniha má podtitul: „Manuál duchovnej premeny“. A toto je jeho zámerom. Vo svojom diele ponúka precízne a detailné inštrukcie pre duchovný život, pre cestu k spáse.

Úvodnými slovami chce zámerne zneistiť čitateľa a prinútiť ho ku kritickému pohľadu na svoj duchovný život. V každej dobe kresťania čelia veľkému pokušeniu upustiť z radikálnosti evanjelia a prispôbiť svoj život podľa ducha doby, v ktorej žijú. Niet tomu čo vyčítať, pokiaľ toto prispôsobenie sa svetu nedeformuje vzťah s Kristom a nelimituje ho k minimálnemu formalizmu. Učenie svätého Teofana Zatvornika vedie k obnoveniu alebo skôr nadobudnutiu správneho duchovného zápalu, k odstráneniu povrchného vnímania duchovného života a k sprevádzaniu na ceste, ktorá vedie k hlbkej jednote s Bohom.

ŽIVOT V SPOLOČENSTVE S BOHOM

Jestvuje moment, veľmi zreteľný moment, ktorý je výrazne zaznamenaný v toku nášho života, kedy človek začína žiť kresťanský život. Je to moment, keď v ňom začali byť prítomné charakteristické znaky kresťanského života. Kresťanský život je nadšenie a sila pre zotrvávanie v spoločenstve s Bohom prostredníctvom aktívneho napĺňania jeho svätej vôle, podľa našej viery v Ježiša Krista a s pomocou Božej milosti, na slávu jeho svätého mena.

Podstata kresťanského života leží v spoločenstve s Bohom, v Ježišovi Kristovi našom Pánovi – v spoločenstve s Bohom, ktoré je na začiatku zvyčajne ukryté nielen pre druhých, ale tiež pred nami samými. Svedectvo tohto života, ktoré je viditeľné alebo môže byť v nás vnímané, je vrúcnosť aktívneho nadšenia páčiť sa Bohu kresťanským spôsobom, s úplnou sebaobetou a odmietnutím všetkého, čo sa mu protiví. Keď nastane takýto zápal, vtedy začína kresťanský život. Človek, v ktorom je takýto zápal neprestajne aktívny, žije kresťanským spôsobom. Tu sa zastavíme a sústredíme sa na charakteristiky tohto zápalu.

Svätý Teofan Zatvornik zdôrazňuje, čo je podstatou kresťanského života – život v spoločenstve s Bohom. Táto definícia je nám dobre známa. Veľmi však záleží na tom, ako chápeme jej praktické uskutočnenie. Niektorí chápu vstup do tohto spoločenstva prijatím sviatosti krstu a iných sviatostí. Zaiste ide o správne chápanie, no možno mu vytknúť povrchnosť a formálnosť, ak nie je sprevádzané ďalšími znakmi. Prvým znakom, ktorý poukazuje, že človek prešiel od formálnej, povrchnej, a preto mŕtvej viery k aktívnemu kresťanskému životu, je zápal v duši. Je to nadšené rozhodnutie páčiť sa Bohu a nasledovať jeho vôľu, aj keď to často znamená výrazné a často aj bolestivé zmeny v živote. Zrod tohto nadšenia je začiatkom pravého duchovného života. Rozhodne nemožno hovoriť o stave svätosti alebo dokonalosti. Je to moment začiatku putovania po ceste stále hlbšieho zjednocova-

nia sa s Bohom, ktoré ústi vo večnom živote. Tento moment nadšenia je začiatkom kresťanského života v duši i toho najväčšieho hriešnika. Je to moment, kedy podľa príkladu Márnotratného syna vstúpime do seba (Lk 15, 17), pretože sa nám otvoria oči a vidíme svoj biedny stav a povieme si: „Vstanem a pôjdem k otcovi“ (Lk 15, 18).

Moment tohto rozhodnutia je momentom, kedy sa v nás rodí zápal, nadšenie a túžba po dosiahnutí pravého domova, ktorý je v Bohu. Márnotratný syn nestratil svoje synovstvo tým, že odišiel do ďalekej krajiny. Otec však hodnotil čas jeho neprítomnosti slovami „tento môj syn bol mŕtvy“ (Lk 15, 24). Ak v nás chýba zápal pre duchovný život a upadáme stále viac a viac do formalizmu kvôli úteku z pravého domova do ďalekej krajiny, stav našej duše Boh hodnotí rovnakými slovami: tento môj syn je mŕtvy, táto moja dcéra je mŕtva. Vstaňme preto a rozhodnime sa pre návrat k Bohu, aby sme ožili.

OHEŇ SOM PRIŠIEL VRHNÚŤ NA ZEM

„Oheň som prišiel vrhnúť na zem; a čo chcem? Len aby už vzplamnil!“ (Lk 12, 49). Spasiteľ tu hovorí o kresťanskom živote a hovorí to preto, lebo jeho viditeľným znakom je zápal páčiť sa Bohu daný Svätým Duchom. Podobá sa ohňu, pretože ako oheň stravuje materiál, ktorého sa zmocní, tak tento zápal pre život s Kristom stravuje dušu, ktorá ho prijíma. A tak ako oheň sa zmocňuje celej budovy, tak oheň zápalu, keď je prijatý, naplní celé bytie človeka.

Na inom mieste Pán hovorí: „Lebo každý bude ohňom solený“ (Mk 9, 49). Toto je tiež známka ohňa zápalu, ktorý preniká celé bytie. Tak ako soľ preniká rozložiteľnou hmotou a ochraňuje ju pred rozkladom, tak duch zápalu preniká celým bytím, vyháňa hriech, ktorý ničí našu prirodzenosť ako na tele, tak aj na duši; vyháňa človeka dokonca aj z miest, kde sa usadil, a tak nás zachraňuje od morálnych ziel a skazenosti.

Apoštol Pavol prikazuje: „Ducha neuhášajte“ (1 Sol 5, 19), „v horlivosti neochabujte, buďte vrúcneho ducha, slúžte Pánovi“ (Rim 12, 11). Pripomína to všetkým kresťanom, aby sme pamätali, že zápal ducha je neoddeliteľným atribútom kresťanského života. Na inom mieste hovorí o sebe samom takto: „Bratia, ja si nenamýšľam, že som sa už zmocnil. Ale jedno robím: zabúdam na to, čo je za mnou, a uháňam za tým, čo je predo mnou. Bežím k cieľu, za víťaznou cenou Božieho povolania zhora v Kristovi Ježišovi“ (Flp 3, 13 – 14). A iným hovorí: „Bežte tak, aby ste sa jej zmocnili“ (1 Kor 9, 24). Toto znamená, že v kresťanskom živote ako výsledok zápalu je určitá pohotovosť a živosť ducha, s ktorým ľudia podstupujú Bohu príjemné diela, zapierajú sa a ponúkajú seba samých ako obeť Bohu v každej námahe.

Svätý Teofan Zatvornik poukazuje na kritérium, podľa ktorého môžeme posúdiť, či sme začali žiť kresťanský život. Tým kritériom je zápal duše pre život s Bohom. Bolo by však nesprávne uvažovať o tomto zápale ako o emócií, ktorá nakrátko, ale veľmi silno uchváti celé naše bytie skrze nejaký intenzívny zážitok alebo udalosť. Tento zápal sa skôr podobá odhodlaniu študenta medicíny, ktorého túžbou je liečiť chorých, a preto je schopný študovať celé dni a noci obetujúc kvôli tomu všetko ostatné. Tak ako tento študent zvažuje všetko a odmieta to, čo nepomáha štúdiu a mrhá jeho časom, tak kresťan zvažuje všetko a odmieta to, čo ho zdržiava v jeho behu za spásou a mrhá jeho časom.

Ak použijeme toto kritérium na skúmanie svojej duše, nehľadajme emóciu, ale skôr akési tvrdohlavé odhodlanie, ktoré všetko, čo neslúži k spáse, vníma ako márnosť a mrhanie drahocenným časom.

JASNÉ KRITÉRIUM

Zápal duše pre Boha je začiatok skutočného duchovného života. Svätý Teofan Zatvornik zdôrazňuje v tomto čase obozretnosť, aby sme neupadli do sebaklamu. Človek môže ľahko dôjsť k uzáveru, že chlad-

né naplnenie nariadení Cirkvi, podobne ako pravidlá v obchode, ktoré sú ustanovené kalkuláciou mysle, alebo správne a dôstojné správanie, môže byť indikátorom poslušného nasledovania tohto zápalu.

Skutočná dôležitosť leží vo vnútornej dispozícii. Svätý Teofan Zatvornik hovorí: *„Zatiaľ, čo sa človek navonok chráni hriešnych skutkov, v srdci môže mať k nim náklonnosť a potešenie. A tak aj keď koná dobré skutky, jeho srdce nie je s nimi spojené. Pravý zápal vedie k dobru spolu s čistotou srdca a prenasleduje hriech vo všetkých – i v tých najmenších formách. Pravý zápal hľadá dobro ako každodenný chlieb a s hriechom bojuje ako so smrteľným nepriateľom.*

Nepriateľ nenávidí iba osobne. Nenávidí tiež príbuzných a priateľov svojho nepriateľa, dokonca aj to, čo vlastní, jeho oblíbenú farbu, jednoducho všetko, čo mu ho pripomína. Podobne skutočná túžba páčiť sa Bohu prenasleduje hriech i v tých najmenších náznakoch kvôli dosiahnutiu dokonalej čistoty. Ak takýto zápal nie je prítomný, koľko nečistoty sa môže skrývať v srdci!“

Týmto poučením svätý Teofan Zatvornik dáva veľmi jasné kritérium na posúdenie hnutia v duši, ktoré môžeme považovať za zápal pre Boha. Nepriateľ duší môže spôsobiť deformáciu i takéhoto šľachetného hnutia, pokiaľ ho nesprevádza úprimná túžba o očistenie srdca a mysle a vstúpenie do hlbokej jednoty s Bohom.

ZÁPAL PRE BOHA

Aký úspech môže niekto očakávať, keď nemá nadšený zápal kresťana túžiaceho páčiť sa Bohu? Ak ide o niečo, čo si nevyžaduje prácu, človek je pripravený to urobiť; ale akonáhle je potrebné urobiť niečo navyše alebo priniesť nejakú obeť, okamžite odmieta, pretože nie je schopný to vykonať. Potom nejestvuje nič, na čo by sa mohol spoľahnúť k pohnutiu k dobrým skutkom; sebaľútosť rozloží všetky

základy. A ak sa vkradne nejaký iný motív, než ten spomenutý, môže premeniť dobrý skutok na zlý.

Špióni, ktorých poslal Mojžiš, sa obávali, pretože pozerali príliš na seba. Mučeníci ochotne išli na smrť, pretože horeli vnútorným ohňom. Skutočný horlivec nerobí iba to, čo sa požaduje zákonom, ale nasleduje každú dobrú radu a podnet, ktorý bol tajomne vtlačený do jeho duše; nerobí len to, čo mu bolo dané, ale je tiež hľadačom všetkých dobrých vecí; je úplne sústredený na jedinú dobrú vec, ktorá je pevná, pravá a večná.

Svätý Teofan Zatvornik pokračuje v zdôrazňovaní potreby zápalu pre kresťanský život. Poukazuje, že bez tohto zápalu nie je možné ochotné podstúpenie námah, ktoré sprevádzajú duchovnú formáciu. Okolnosti nás niekedy môžu prinútiť k sebazáporu, k prineseniu obevy, ale aj keď tieto momenty prinášajú trocha úžitku, sú nestále, a keď nepriaznivé okolnosti pominú, človek sa vracia k pôvodnému spôsobu života. Bez zápalu pre Boha človek chráni svoje pohodlie, volí si iba jednoduché cesty a prirýchlo robí kompromisy a návrhy, ktoré prichádzajú zo sveta, aj keď sa protivia Božej vôli.

Je zaujímavé, že svätý Teofan Zatvornik začína svoje učenie zdôrazňovaním zápalu pre Boha. Väčšina svätých otcov učí, že prvým krokom je odpútanie sa od sveta. Aj keď sa môže zdať, že svätý Teofan Zatvornik opustil túto tradičnú schému, pravdou je, že zdôrazňovaním zápalu pre Boha nepriamo vedie čitateľa k tomuto tradičnému prvému kroku. Zápal pre Boha vzniká v duši človeka, ktorý sa sám alebo prostredníctvom nejakej situácie vystavil stíšaniu a samote, kedy v odtrhnutí od všetkých zvyčajných podnetov zo sveta si začne dávať veľmi vážne otázky o sebe, o svojej duši a o svojej večnosti. Je to zvyčajne moment, kedy odpovedá na Božiu milosť a tento moment dáva zrod počiatočnému zápalu pre Boha, ktorý buď bude horieť stále väčším plameňom, alebo môže pre ľahostajnosť postupne zhasnúť.